

**GÜNEY AFRIKA TİFTİK CEMİYETİ TARAFINDAN
PAZARLANAN İTHAL MALI TİFTİKLERİN ÖZELLİKLERİ (*)**

Çeviren
Faruk İMERYÜZ ()**

GİRİŞ

Güney Afrika'da ithal malı olarak adlandırılan tiftikler, bu ülkede üretilmeyip Lesotho'dan alınan ve G. Afrika Tiftik Cemiyetince kirli olarak satılan tiftiklerdir. Bunlar yıllık ticaretin hemen hemen % 10 unu teşkil edir. 4000 balyada toplam 600 ton kadar bulunmaktadır. Tiftik tiplerine göre bulunuş nisbetleri 1 no. lu tobladadır.

Tablo: 1 – İthal Malı Tiftiklerin Tiplere Göre Dağılımı

Sınıf Adı veya Tanımı	Tip İşareti	Bulunuş Nisbeti (%)
Oğlak (Uzun – Kısa)	BKL, BKS	0.5
İnce Ergin (Uzun – Orta – Kısa)	BFM 1, 2, 3	2.5
Orta İnce Ergin (Uzun – Kısa)	BML, BMS	34.0
Kaba Ergin (Uzun – Kısa)	BSL, BSS	4.0
Siyekli	BSTN	14.0
Pıtraklı	BSDY	15.0
Melez	BCM	15.0
Düşük Kalite	BLOX	14.0
Gri Renkli	BGREY	11.0

(*) Gee, E. (1979): Sawtri Bulletin, Vol: 13, No: 4

(**) Dr., Şenlikköy Yapağı - Tiftik Kontrol ve Araştırma Laboratuvarı

Tüm sınıfların % 10 unun oğlak, ince ve kaba ergin ile düşük kaliteli tipler teşkil ederken, geriye kalan % 90 nını 5 tip tiftik ihtiva etmektedir. Çiftçiler tiftiklerini tüccarlara veya yetiştirici birliklerine verirler. Pekçoğunun malı 1 balya veya daha azdır. Bunların sınıflandırılıp tiplere ayrılması yetiştirme birliği veya tüccarlar tarafından subjektif olarak yapılır. Bu çalışma çeşitli tiplerin özelliklerini, varyasyonlarını bulmak böylece tip değerlerini belirlemek için yapılmıştır.

Muayeneler:

Aşağıda bildirilen özelliklerin objektif olarak ölçümleri kararlaştırılmıştır.

- 1 - Randıman ve Nebati Madde Miktarı
- 2 - Lüle Uzunluğu
- 3 - İncelik
- 4 - Kemp miktarı

1978 sezonunda kataloglanmış mallardan pekçok örnek alınmıştır. Örnekler çeşitli tiplerden tiftiği temsil edecek miktarlarda ve mümkün olduğu kadar büyük partilerden seçilmiştir. Aynı zamanda tiftik partilerinin birçok tüccar veya yetiştiriciler birliğini temsil etmesine de dikkat edilmiştir. Bu çalışmada balyalar arası farklılık üzerinde durulmadığı için tiftik örneği alınmasında Core metodu kullanılmamış, örnekler partinin bütün balyalarından el ile çekilmek suretiyle toplanmıştır. Balyaların tamamen açılıp gömleklerin dağıtılması yerine yırtılarak rastgele seçimle örnek alınmıştır. Partinin herbir balyasından eşit miktarlarda olmak üzere toplam 500 gr. lık örnek yapılmıştır. Böylece bir balyadaki gömleklerden çok sayıda ufak örnekler çekilmiş bulunmaktadır. Herbir katalogdan alınan partilerin ve balyaların sayısı 2 no. lu tablodadır.

Randıman ve nebati madde miktarı IWTO 28-75 (E) de tarif edildiği şekilde ölçülmüştür. Özelliklere ait muayeneler kontrollü olmak üzere 2 örnekte yapılmıştır.

Lüle uzunluğu normal (çekilmemiş) ve hakiki (çekilmiş) durumda iken ölçülmüştür. İki arasında 5 mm. kadar fark bulunmuştur. 3 no. lu tabloda bildirilen değerler normal uzunluğa aittir. Tiftik lüleleri ekseriya koni biçiminde sivri bir uçla son bulur. Bu şekilde elyaf uzunluğunun belirtilmesi yanlışlığa sebep olur.

Kemp miktarının ölçümü, bilindiği gibi sayım metodudur. Hem mikroskop altında hemde sıvı içinde ışığı yansıtma indeksine göre sayılır. Bu safhada çok dikkatli olmak gereklidir. Tiftik elyafından kempin ayrılmasında kullanılan rutin iş yerine Shirley Analizler kullanılmıştır. Denemeler, 20 gr. kadar yıkanmış örneklerin 3 kez bu aletten geçirilmesiyle kempin kalmadığını ve bu tip elyafın iskarta kutusuna düştüğünü göstermiştir. Ençok keçeleşen tiftik numuneleri bile, kempin ayrılmasına elverişli, tamamen açılacak bir duruma gelmişlerdir. Bununla beraber açılan tiftik örneklerinde biraz kemp elyafı bulunabilmektedir. Bu durumun, iskarta kutusuna düşen az sayıdaki medullasız elyafı dengele-

Tablo : 2 – Örnek Alınan Partiler ve Balyaların Sayısı

Tıp Adı	Çeşitli Katalogdan Örnek Alınan PARTİ Sayısı						Çeşitli Katalogdan Örnek Alınan BALYA Sayısı						Toplam %	
	21	23	24	25	26		21	23	24	25	26			
Oğlak Uzun (BKL)	—	—	—	3	1	4	3	—	—	—	5	1	6	1
Oğlak Kısa (BKS)	1	1	3	2	1	8	5	1	1	3	6	2	13	2
İnce E. Uzun (BFM, 1)	1	—	—	1	—	2	1	1	—	—	1	—	2	—
İnce E. Orta (BFM, 2)	—	—	—	1	1	2	1	—	—	—	1	2	3	3
İnce E. Kısa (BFM, 3)	—	—	3	3	1	7	4	—	—	4	7	1	12	—
Orta İnce E. Uzun (BML)	1	1	3	4	5	14	9	2	1	8	16	16	43	8
Orta İnce E. Kısa (BMS)	1	2	8	4	3	18	11	2	2	32	15	14	65	12
Kaba E. Uzun (BSL)	1	—	1	1	2	5	3	2	—	1	3	5	11	2
Kaba E. Kısa (BSS)	—	—	3	2	1	6	4	—	—	7	12	3	22	4
Siyekilli (BSTN)	1	2	8	6	5	22	14	2	2	24	25	34	87	15
Pitrakli (BSDY)	1	1	7	7	6	22	14	6	1	20	32	29	88	16
Melez (BCM)	1	—	7	7	5	20	13	3	—	40	33	25	101	18
Düşük Kalite (BLOX)	1	—	2	4	2	9	6	1	—	6	13	9	29	5
Grİ Renkli (BGREY)	1	1	4	8	5	19	12	2	1	16	31	26	76	14

mek amacıyla şekillendiği düşünülmektedir. Örneklerde muayene öncesi ve sonrası nebati madde miktarı değişmediği, böylece kemp nisbetinin örnek ağırlığına göre hesap edileceği belirlenmiştir. Kontrollü olmak üzere 2 deney örneği kullanılmıştır.

Açılan örneğin inceliği, kemp elyafı ayrıldıktan sonra IWTO—28—75(E) de bildirildiği şekilde hava akımı yöntemiyle saptanmıştır. İnceliği ölçülecek elyaf Core aletiyle alınan örneklerle berzer şekilde kısa kısa kesilmiştir.

SONUÇ VE TARTIŞMA

Herbir tipin ölçülen özelliklerine göre bulunan ortalama değerler ile aynı tipin partiler arasındaki standart sapma değerleri 3 no. lu tabloda gösterilmiştir. Değerlerin yaygınlığı standart sapmanın 4 misline rastlayan sınırlar arasında beklenebilir. Örneğin uzun (BKL)'un randıman değeri % 90. 4 bulunmuştur. Bu özelliğin standart sapması 2. 7 olduğuna göre, randıman % 85. 0 - 95. 8 arasında olabilir. Çünkü $2. 7 \times 4 = 10. 8$, $90. 4 - 5. 4 = 85. 0$, $90. 4 + 5. 4 = 95. 8$ dir. Keza aynı tipin nebati madde değerleri de % 0 - 5. 2 arasında beklenebilir.

Lüle Uzunluğu:

Oğlaklarda görülen uzun ve kısa partiler arasındaki 11 mm. lik lüle uzunluğu farkları istatistikmen önemli değildir. Kısa partiler 107 - 143 mm., uzun partiler de 122 - 150 mm. arası lüle uzunluğu sınırlarında bulunmuşlardır.

İnce ergin uzun tiplerde lüle 170 mm. kadar olup, orta ve kısa tiplere indikçe herbirinde 20 mm. lik azalma görülmüştür. Kaba ergin uzun tip, kısa tipten 26 mm. daha fazladır. Geri kalan 5 tip 132 mm. civarındadır.

Lüle uzunluğu değerlerine göre tabloda gösterilmeyen varyasyon emsali bir partinin iyi kalite tiplerinde % 22, daha düşük kalite tiplerde ise % 26 dolayındadır.

Randıman:

Randıman melezlerde % 90, Pıtrıklı ve Siyeklilerde % 87. 1 iken daha iyi tiplerde ortalama % 91. 6 dır. En az % 81. 3 ile Düşük kaliteli tiptedir. Gri Renkliler % 88. 5 luk randıman vermişlerdir.

Nebati Madde:

Nebati madde miktarı iyi kaliteleri temsil eden 5 örnekte % 0. 5 - 5. 0 arasında değişmekte olup ortalama % 1. 8 bulunmuştur. Siyekli, Melez ve Gri Renkli tiplerde ortalama % 2. 5 civarında bulunup % 0. 5 - 7. 3 arasında değişmiştir. Değişim sınırları düşük kalitede % 0. 7 - 6. 5, Pıtrıklı tipte ise % 0. 5 - 11. 1 arasındadır.

Tablo 3 — Partiler Arası Standart Sapma ve Herbir Tipin Ortalama Değerleri

Tip Adı	Lüle U. (mm.)		Randıman (%)		Ne. Madde (%)		İncelik (mik.)		Kemp (%)	
	\bar{x}	sd	\bar{x}	sd	\bar{x}	sd	\bar{x}	sd	\bar{x}	sd
Oğlak Uzun (BKL)	136	7	90.4	2.7	2.2	1.5	25.6	0.8	3.9	1.5
Oğlak Kısa (BKS)	125	9	92.0	0.8	1.4	0.9	25.1	1.5	3.1	2.4
İnce E. Uzun (BFM, 1)	174	—	90.9	—	1.1	—	—	—	—	—
İnce E. Orta (BFM, 2)	158	—	88.4	2.6	3.0	1.0	27.6	1.8	3.3	1.7
İnce E. Kısa (BFM, 3)	131	8	91.1	—	1.8	—	—	—	—	—
Orta İnce E. Uzun (BML)	156	26	91.9	2.6	1.4	0.9	31.2	3.1	4.2	2.6
Orta İnce E. Kısa (BMS)	130	14	91.4	1.9	2.1	1.1	29.9	3.0	4.3	2.6
Kaba E. Uzun (BSL)	163	8	92.0	3.7	1.5	0.9	30.6	1.0	4.7	1.7
Kaba E. Kısa (BSS)	137	11	92.6	1.4	1.5	1.4	32.6	3.7	2.9	2.3
Siyekil (BSTN)	142	15	87.1	4.3	2.3	1.3	29.5	2.6	6.6	3.3
Pitiraklı (BSDY)	134	12	87.1	2.8	4.8	2.7	28.2	2.0	8.2	4.6
Melez (BCM)	125	14	90.0	3.4	2.4	1.6	28.2	2.4	9.7	4.9
Düşük Kalite (BLOX)	131	14	81.3	5.6	4.1	2.2	30.4	2.1	9.0	5.0
Grİ Renkli (BGREY)	130	13	88.5	2.7	2.8	2.0	29.2	1.2	7.3	4.0

Elyaf Kutru:

Çeşitli tipleri belirleyen incelik değerleri şöyledir:

Oğlaklarda 25 mikron ,
Orta İnce Erginlerde 30. 5 mikron,
Siyeklilerde 30 mikron,
Melezlerde 28 mikron,
Gri Renklilerde 29 mikrondur.

İnce Erginlerde 28 mikron,
Kaba Erginlerde 31. 5 mikron,
Pıtraklılarda 28 mikron
Düşük Kalitelere 30 mikron,

Bu ortalamalar, elyaf kutrunu esas alan iyi bir sınıflandırma için tavsiye edilir. Bununla beraber 2 no. lu tabloda görülen oldukça büyük standart sapma değerleri bazı yanlış sınıflandırmalara sebebiyet verir. Meselâ Kaba olarak sınıflandırılan bazı partiler, Orta ince, hatta İnce diye sınıflandırılan bir kısım partilerden daha ince bulunur. Genellikle kontrollü olarak 2 numunenin muayene edilmesi birörnek partilerde iyi sonuç vermiştir. Bir bölümünde ise geniş farklılık bulunmuştur. Meselâ Melez bir partide incelenen iki örnek 26 ve 30 mikron gelmiştir. Orta Ergin bir partide muayene edilen üç numune ise 29. 9 34. 7 ve 29. 2 mikron bulunmuştur. Burdaki 34. 7 mikronluk sonuç tekrar edilen muayene ile de teyit edilmiştir.

Sonuçların böyle olması sistemdeki belli başlı zorlukları ifade eder. Bu sistemde, tüccarlar çiftliklerden ufak ufak bölümler halinde tiftik toplarlar, bunları diğer parçalarla uygun şekilde birleştirerek birörnek balyalar ve partiler yaparlar. Böyle bir sistemde, doğal olarak yukarıda görülen sonuçları yansıtır.

Kemp:

Bir yapağı örneğindeki mevcut kemp elyafının miktarını tartmakla, kütleyle göre bulunan değer kesin bir sonuç değildir. Bununla beraber basit ve geçerli bir yöntemdir. 2 no. lu tablodaki değerlerden uygun sonuçlar bulunduğu tahmin edilmektedir. Melez, Pıtraklı ve Düşük kalitelere % 8 - 9 iken Oğlak ile Kaba arası tiplerde ortalama kemp % 3 - 4 dür. Bu iki grubun standart hatasıyla sırasıyla % 5 ve % 2 civarındadır. Kemp miktarı iyi sınıflarda % 8 e kadar, diğer sınıflarda ise % 20 ye kadar olabilmektedir. Genellikle kontrollü olarak 2 örnek muayenesi kempte de iyi sonuç göstermiştir.

Netice:

Subjektif sınıflandırma, genellikle özelliklerin objektif ölçülerini yansıtır. Maamafih bazı anormallikler bulunmuştur. Orta ince sınıf kaba olabilmektedir. Tek başına partilerin randıman % 90 dolayında, lüle uzunluğu 120 - 175 mm. nebati madde % 1 - 5 arasındadır. Pıtraklı tipler % 15 kadar nebati madde kapsar. Elyaf kutrunun sınırları oğlaklarda 25 mikrondan, kabalarda 33 mikrona kadar sıralanır. Tek partilerde 40 mikronluk elyaf bulunmuştur. Kemp miktarı tiplere göre % 4 - 9 arasında, tek partilerde ise % 0 - 20 arasında bulunmuştur.

